

CHEMICKÉ LÁTKY, POTRAVINY A SUROVINY

Nejméně 90 % nás, obyvatel prvního světa, žije ve velkoměstech nebo příměstských oblastech, které je obklopují. Dokonce i dovolené obvykle trávíme v urbanizovaných letoviscích, která vyrostla téměř po celém světě. Navíc jen pár z nás chodí na procházky do přírody kvůli odpočinku. Pořád jsou v přírodě krásná místa, i když velkou část venkova zabírají zemědělské pouště monokulturních polí obehnaných ostnatým drátem nebo neprostopupně bahnitá místa přeplněná dobytkem. To není přirozený stav a jen ti, kdo se narodili před rokem 1950, viděli, jak bývala – a zase by mohla být – příroda nádherná. Jelikož žijeme naprosto městské životy, demokracie zajišťuje i volbu vlád, které nemají žádný kontakt s přírodou.

Často se se Sandy procházíme po těch několika málo nedotčených místech, která ještě na jihozápadě, kde žijeme, zbyla. Nejvíce si užíváme pobřežní stezku, jež se táhne přes 1000 km z Minehead v Somersetu přes Land's End do Poole v Dorsetu. Dokonce ani v létě tu nepotkáme moc turistů a většinu z nich stejně jen ve vzdálenosti několika set metrů od parkovišť podél cesty. Často ani nejde tolik o turisty, jako o pejskaře, kteří cestu používají jako záchod pro svoje mazlíčky. Přesto je ale úsek stezky mezi Poole a Lyme Regis tak malebný, že byl vybrán jako jedno z míst světového přírodního dědictví a pojmenován Jurské pobřeží, protože skály zde jsou rozeklané jako povrch země v dobách, kdy žili veleještěři. Zkameněliny z tohoto vzrušujícího období jsou od počátku vystaveny přímo na plážích v Chartmouth a Kimmeridge.

Není divu, že se tolik rozšířila obezita; tloustneme a umíráme na metabolická onemocnění, jako je cukrovka, a na mozkové a srdeční příhody nejen kvůli přejídání, ale také z nedostatku pohybu. Jen si vzpomeňte, jak málo dětí jde pěšky do

školy, nebo ven z města podívat se na hvězdnou oblohu, na zářící drahokamy na černém sametu, nebo poslechnout si jarní volání kukačky. Vlády si uvědomují, že s naším životním stylem je asi něco v nepořádku, a zakládají proto úřady pro životní prostředí. Bližší pohled nám ale odhalí, že se zabývají hlavně silnicemi a kanalizací a plánováním nových měst. Příroda se bere na vědomí, ale jen jako dosud „neobdělaná“ země vhodná pro větrné elektrárny, zemědělství, nádrže a další velkoprojekty, které by měly sloužit obyvatelům měst.

S podobným životním stylem a prioritami není divu, že přirozený svět Gaii je spouště lidí cizí; nevědí skoro nic o velkém systému Země, který po věčnost udržoval naši planetu ve stavu příznivém životu. Svět, jenž nepatří lidem, vidíme jediné zprostředkovaně v televizi díky programům o přírodě nebo když se s námi kosmonauti dělí o svůj pohled z vesmíru na Zemi.

Asi byste dobrovolně nepodstoupili operaci vedenou nováčkem, který jen přečetl pár knih nebo viděl pár televizních dokumentů o tom, jak se odstraňuje slepé střevo, a v životě nedržel v ruce skalpel. Proč bychom tedy měli věřit městským ekologům a nechat je, aby radili vládě, kterou jsme si sami zvolili, jak tvořit zákony ve prospěch naší planety? Stejně jako amatérští chirurgové mají určitě dobré úmysly, ale jejich provedení je často žalostné nebo jednoznačně poškozující. Samozřejmě že pořád soucítíme s divokou přírodou a jednoduchý, přírodní život v nás vyvolává nostalgii. V jakémkoli supermarketu vidíte zákazníky vybírat si biopotraviny, vejce z volného chovu nebo potraviny označené jako bez chemických přísad. Podívejte se, že už nepoužíváme freonové spreje a kupujeme si auta, která vypouštějí méně zplodin. Opravdu si myslíme, že tomu rozumíme, v některých zemích dokonce volíme zelené politické strany, aby se mohly podílet na vládě.

Tohle všechno děláme, a myslíme to dobře, ale vůbec to nestačí, a často to má horší následky, než kdybychom nedělali nic. Tato kapitola rozebírá některé hloupé chyby, které děláme ve jménu ekologického smýšlení už čtyřicet let od doby, kdy vyšla

knihy *Silent Spring* (Tiché jaro) Rachel Carsonové; ukážeme si, co jsme udělali pro dobro věci a kde jsme udělali chybu.

Chemické pesticidy a herbicidy

Rachel Carsonová přesvědčivě mluvila o tom, že neomezené užívání zemědělských pesticidů vede k rozšířenému úhynu ptáků. Ukazovala, jak jsou poškozeni ptáci, kteří se živí hmyzem otráveným pesticidy, a zaobírala se myšlenkou, že nakonec uhynie tolik ptáků, že na jaře bude ticho. Ve většině světa byly pesticidy, které se Carsonové nelíbily, zakázány, nebo se jejich používání začalo přísně kontrolovat. Vypěstované potraviny a maso na jatkách se podrobují kontrolám na zbytky pesticidů a funguje i legislativa na jejich kontrolu.

Carsonová přesně popsala zneužívání chemických pesticidů a mám tušení, že nevinní studenti si s přirozeným mladickým socialismem představují, že DDT bylo vynalezeno zaměstnancem monolitického chemického průmyslu vedeného chamtivými kapitalisty pouze kvůli zisku. Ve skutečnosti insekticidní vlastnosti DDT objevil profesor Paul Herman Müller roku 1939. Oprávněně za svůj objev získal Nobelovu cenu, zachránil více životů než jakýkoli do té doby známý chemický preparát. Byl to dobrý člověk a štědrě věnoval peníze z ceny svým studentům, což je na profesora velmi neobvyklé gesto. Carsonová z něj ale nechtíc udělala démona. Je důležité znát historii DDT, původně se používalo proti chorobám přenášeným hmyzem a podstatně potlačilo epidemii tyfu, která řádila v Neapoli v důsledku druhé světové války. Později se používalo proti komárům, přenašečům malárie, žluté horečky a dalších tropických onemocnění. V této roli zachránilo – dokud ho nezakázali – ročně miliony životů a podstatně zlepšilo kvalitu života obyvatel malarických oblastí. Dokud se používalo takto, představovalo poměrně malé ohrožení pro divokou přírodu. DDT a další insekticidy se staly ekologickou hrozbou až tehdy, když

je začal zemědělský průmysl používat ve velkém pro zvýšení výnosů plodin. Tyto insekticidy velmi potřebovaly řízené používání, ale plošný zákaz DDT a dalších chlorovaných insekticidů byl sobecký, špatně informovaný čin vyvolaný bohatými radikály prvního světa. Obyvatelé tropických zemí za něj drazé zaplatili smrtí a chorobami, protože nemohli DDT dál používat jako efektivní zbraň proti malárii.

Když se tohle dělo, nebyl jsem v pozici pouhého přihlížejeícího; za prvé jsem vynalezl neobyčejně citlivý přístroj, elektronový detektor (electron capture detector, ECD), který dokázal detekovat i zcela nepatrné stopy pesticidů jako DDT, za druhé jsem byl vědeckým poradcem Lorda Rothschilda, tehdejšího koordinátora výzkumu pro společnost Shell, hlavního průmyslového výrobce DDT, Dieldrinu a dalších chemických pesticidů.

Lord Rothschild byl také významný biolog a člen Královské společnosti. On a já jsme byli jedni z mála vědců na světě v té době, kdo zkoumali biofyziku spermatozoidů; díky tomuto tématu jsme se poprvé setkali. Nikdy nezapomenu, jak zoufalý a rozčilený byl, když si přečetl knihu Rachel Carsonové a zakusil mediální smrt, kterou vyvolala. Coby přírodovědec byl zoufalý z toho, jakou škodu jeho společnost nechtěně způsobila, a rozzuřilo ho, jak byla ta věc zpolitizována, i když mohla být řešena přiměřeným způsobem.

Musíme si uvědomit, že „tiché jaro“ nezpůsobovala otrava samotnými pesticidy, ptáci umírali, protože už pro ně ve světě, kde stále víc místa zabírala zemědělská půda, nebylo místo. Tolik lidí teď usiluje o životní styl prvního světa, že vytlačuje naše spoluhráče, ostatní živé druhy. Omezení emisí skleníkových plynů je jen jeden z cílů, kterých musíme dosáhnout, musíme také přestat využívat zemský povrch, jako by patřil jen nám. Nepatří, patří společenství ekosystémů, které slouží všemu živému tím, že řídí klima a chemické složení Země.

Neomlouvám se za to, že pořád dokola opakují, že Gaia je evoluční systém, a pokud ho jakýkoli druh včetně lidí bude vy-

užívat tak, že změní své životní prostředí, a bude tak mít méně potomstva, je odsouzen k záhubě. Protože zabíráme půdu ve velkém, abychom se uživil, znečišťujeme vzduch a vodu, omezujeme Gaiinu schopnost řídit zemské klima a chemické složení. Jestli nepřestaneme, hrozí nám vyhynutí. V určitém slova smyslu jsme s Gaiou vstoupili do války, kterou nemáme šanci vyhrát. Všechno, co můžeme udělat, je uzavřít mír, dokud na to máme sílu a nejsme jen zlomená lůza.

Považoval jsem se za zeleného, a proto mne nové důkazy o zemědělských pesticidech vylekaly. Ve Wiltshireu, kde jsem tehdy žil, mladí nadšení farmáři sterilizovali celou krajinu, bohatá a biodiverzní krajina malých luk a živých plotů mizela a nahrazovaly ji monokultury ječmene a řepky olejné, obehnané ostnatým drátem. Bydlel jsem ve vesnici Bowerchalke, která se od středověku skoro nezměnila, bylo v ní pět farem, kde žili ti, kdo na nich pracovali. Mladé páry z vesnických rodin si chtěly koupit nebo pronajmout chalupu a žít tak, jako jejich předkové žili po staletí. Všechno se ale změnilo za deset krátkých let, na statcích začala hospodařit námezdní síla zvenčí, cena bydlení vyrostla vysoko nad možnosti vesničanů a vesnice sama se změnila na příměstskou kolonii obývanou bohatou střední vrstvou. Znesvěcení venkovské krajiny v celé jižní a východní Anglii se odehrálo téměř bez povšimnutí a málokdo kvůli ztracené biodiverzitě vesnických společenství truchlil. Devastace ale pokračuje a stále uniká pozornosti médií. Mohli bychom to v menším měřítku porovnat s bouřlivými protesty proti utrpení a ztrátám hornických komunit v osmdesátých letech. Obě události byly ostudné, ale nedostatek podpory a pochopení pro venkovskou chudinu z ní udělal nezařazenou menšinu v multikulturní společnosti. V Bowerchalke bylo výborné kriketové mužstvo, které by klidně mohlo porazit mužstvo somersetského hrabství, vzkvétající škola, do které chodily i moje děti a naučily se tam číst, psát a počítat tradičním způsobem, a samozřejmě tam byla vesnická hospoda U zvonu s přísnou paní hostinskou Chris Gulliverovou, která netrpěla žádné opil-

ství nebo výtržnosti. Samozřejmě málokdo během znásilňování venkovského života trpěl nouzí. Vesničané dostali za své chalupy zaplacený obrovské sumy, alespoň jim to tak připadalo, mladí bez majetku byli přestěhováni do obecních domů a dostali novou práci v okolních městech. Utrpěli především ptáci, zvířata a divoké rostliny. Pole s prastarými živými ploty, které na jaře zářily barvami a ozývaly se ptačím zpěvem, se změnila v prázdné lány obilných monokultur. Lidé z měst zase přišli o skutečnou přírodu, v níž se dalo procházet a užívat si jako v dřívějších dobách. Věděl jsem dost o zemědělském průmyslu a o důvodech, proč tyhle hladové psy vypustili, aby zničili anglickou venkovskou krajinu. Bylo to v zájmu pěstování potravin, za druhé světové války jsme málem vyhladověli, a proto jsme se rozhodli staromódní a málo produktivní anglickou krajinu pohnout k větším výkonům. Co se vlastně stalo? Představte si velkou zahradu se stromy, keři a květinovými záhony, a někde odděleně za zdí užitkovou zahradu se zeleninou a možná pár ovce, aby spásaly trávu. Tak vypadala krajina na venkově předtím, než vědci zjistili, že tak nevýhodné využívání půdy je špatné. Stromy a keře musí pryč a trávníky je třeba zorat a osít jedinou optimalizovanou plodinou vhodnou do místního klimatu a půdy. V Anglii a většině Evropy se tohle dělo v letech 1960 až 1980 a my jsme se cítili vykořeneční. Vzali mi zemi, kterou jsem miloval, a nemohl jsem sám udělat nic, abych to zastavil. Všechno se dělo, jako v každé válce, ve jménu jakési ideologie. Pár zelených vypadalo, že sdílí moji nenávisť vůči novému barbarství a autoři jako Miriam Shoardová a především Richard Mabery v nové knize *Nature Cure* o svých obavách píší. Bohužel většina zelených je teď přímo za konečným řešením problému venkovských regionů: chtějí z nich udělat prostor pro výrobu obnovitelné energie a využít je k výrobě větrné elektřiny a pěstování plodin na biopaliva, aby světla měst mohla dál svítit a městská doprava jezdit. Jak mohou mluvit o zeleném světě s takhle černým přístupem?

Je jen lidské, že se zabýváme ochranou líbivých ptáčků a roztomilých zvířátek, která žijí kdesi daleko v rousseauovských leších, ale to jsou jen takoví hejsci dnešní civilizace, pro to, aby Gaia fungovala, toho moc nedělají. Hlavní úkol plní obyvatelé půdy, mikroorganismy, houby, červi, hlenky a stromy. Ekologie se tímhle přírodním proletariátem, podsvětím přírody, zabývá málokdy. Většinou se zabývá radikálními politickými aktivitami a není překvapivé, že poselství Rachel Carsonové se brzy – jen tak u večere na bohatých předměstích a univerzitách – změnilo z hrozby pro ptactvo v hrozbu lidstvu. V takovém názorovém klimatu se není co divit, že vědci, již stále usilují o podporu, rychle zjistili, že výzkum vedoucí k odhalení, že složka X nebo pesticid Y je karcinogenní, je velice výhodný a přináší slávu a peníze, o kterých se jim nezdálo. Média tím získala nekonečný zdroj témat a později i soudních dram, když se do nároků na odškodnění vložili právníci. Řeči u stolu byly přiziveny strachem, protože v době míru není nic děsivějšího než rakovina. Brzy se všechny chemikálie začaly považovat za nebezpečné, což dodalo vážnosti povětšinou neškodné a zbytečné alternativní medicíně. Touha po biopotravinách vyrobených bez umělých chemikálií se stala inspirací pro zelené. Jinými slovy, zelení se nechali zahnat do nebezpečné posedlosti osobními lidskými problémy. Pokud nám na blahu lidstva opravdu záleží, je naší povinností postavit Gaiu na první místo a zajistit, že si od ní nebudeme brát víc, než jen spravedlivý podíl, který nám patří. Odvolávat se na Gaiu, aniž bychom tohle měli na paměti, je jen obhajoba domnělé dokonalosti.

Strach z rakoviny v prvním světě vedl k neomaleným a nepromyšleným činům proti DDT a dalším podobným chemickým prostředkům, aniž by byly zváženy škody, které tím vzniknou v rozvojovém světě, kde citlivé a rozumné používání DDT bylo velmi přínosné. Přehánění v otázce dusičnanů je dalším příkladem nevhodně použité legislativy.